

Un apunt sobre la literatura impresa a Perpinyà al primer terç del segle XVII*

MERCÈ COMAS
Universitat de Barcelona

Aquest apunt sobre la literatura impresa a Perpinyà l'he estructurat, pel que fa al contingut, en tres punts. En primer lloc, plantejo una visió panoràmica de l'activitat de la impremta a Perpinyà al primer terç del XVII fixant-me també en els antecedents i explicant les obres que va imprimir cada impressor. En segon lloc exposo els continguts de les obres, és a dir, els principals tipus d'obres i temàtiques que ens ofereixen. I en tercer i últim lloc, tracto la qüestió lingüística, és a dir, la conscienciació dels autors en l'ús de la llengua catalana i les justificacions que formulen sobre aquesta qüestió. Clou l'article una relació de totes les obres, amb els fons on es poden localitzar exemplars i la bibliografia que s'hi refereix.

LA IMPREMTA A PERPINYÀ AL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XVII

Des del segle XV Perpinyà havia estat objecte de pretensió per part de França. Les crisis polítiques que es produïen a Catalunya eren aprofitades pels francesos per afeblir encara més l'estabilitat política del Principat i així obrir el camí per a l'annexió del Rosselló. Aquesta pretensió al segle XVI i, sobretot, a principi del XVII es féu més evident. El Rosselló, doncs, era una terra defensada i atacada (Sanabre, 1970).

Així, és amb aquest context d'enfrontaments i de resistència a la invasió francesa que conviu la literatura impresa a Perpinyà. Paral·lelament a aquest clima de resistència, l'activitat cultural continuava i en alguns casos era el vehicle de reivindicació d'una posició o d'una altra. En aquest sentit, en molts llibres es manifesta

* Agraïxo el suport a Eulàlia Duran, directora del projecte CTCN: CIR, i a Eulàlia Miralles, coordinadora, per les indicacions que m'ha fet; i a F. Xavier Altés, Luis Cañigral, Montserrat Lamarca i Maria Toldrà, per les dades i aportacions que m'han facilitat, que han estat decisives per dur a terme aquest article.

en l'apologia de la llengua catalana o bé en elogis a Catalunya i als catalans —la seva història i la seva cultura.

L'activitat impressora a Perpinyà havia començat un segle abans amb Joan Rosenbach —el 1500— a la capital rossellonesa, on va estar establert fins al 1503. Des de la implantació de l'impressor alemany, l'activitat editorial a Perpinyà va tenir una presència intermitent. La iniciativa de Rosenbach fou continuada, uns anys després, per Samsó Arbús —el 1584—, que hi fou establert fins al 1597[1598?].¹ Després d'Arbús, i ja començant el segle xvii, l'impressor Bartomeu Mas² inicia la seva activitat i inicia també l'activitat de la impremta a Perpinyà el segle xvii, que fou continuada per Lluís Roure.

La informació sobre els impressors al primer terç del segle xvii és escassa i molt general. Comet (1908) fa un repàs de la història de l'activitat de la impremta perpinyanenca des dels inicis —1500— fins a final del segle xix; aquesta obra de Comet és la primera a tractar aquesta qüestió de manera exclusiva.³ En aquest període a Perpinyà els impressors es van succeint, no coexisteixen més d'un impressor —en tot cas ho fan impressor i llibreter.

Per tant, l'activitat de la impremta a Perpinyà al segle xvii s'inicia amb Bartomeu Mas. D'aquest impressor, J. Comet apunta que devia ser col·laborador de Samsó Arbús (vegeu també Madurell, 1971, p. 200-208). Pel que fa a la producció impresa, el mateix Comet assenyala que, de Mas, se n'han trobat únicament dues obres i que porten la data de 1608.⁴ Però Mas començà a imprimir uns anys abans del que Comet indica. El primer llibre que surt del seu taller és *El latino de repente*, de J. L. Palmireno, el 1601.⁵ Aquesta edició de Perpinyà és poc referenciada a la bibliografia; només apareix en una nota en el *Manual del librero hispano-americano*, on Palau diu que era a mans d'Hidalgo.⁶ I posteriorment a la data que Comet indica que va imprimir les dues obres que cita —*Los siete libros de Flavio Iosepho i De sacro adorationis*—, Bartomeu Mas encara va imprimir dos llibres més —*Rudimenta Grammatices* i *Phisonomia*, el 1610 i el 1611 respectivament.

1. El 1598 s'imprimeix un edicte de Jeroni Noguera, canonge d'Elna, demanant almoines per a Nostra Senyora del Puig de França, en què no consta el nom de l'impressor ([Perpinyà?: Samsó Arbús?, post. 1598]). Vegeu Comas i Miralles, 2006.

2. Segons Comet (1908, p. 26-27), entre Samsó Arbús i Bartomeu Mas hi hagué Maurice Anglada, del qual no s'ha conservat cap llibre ni es té cap referència. Amb tot, Comet indica que no dubta de l'existència d'aquest impressor.

3. Altres obres posteriors que inclouen informació sobre la impremta a Perpinyà al segle xvii són Pons (1929), Llanas (2002, p. 255-257) i Bonet (2004, p. 831-846).

4. «Mas devait être collaborateur d'Arbus et celui-ci, ayant des intérêts à Barcelone, dut y retourner, abandonnant l'imprimerie à celui-là. Nous n'avons à enregistrer que deux ouvrages de cet imprimeur, et tout les deux portent la date de 1608» (Comet, 1908, p. 27).

5. Aquest llibre és a l'ABEV. En dec la localització a Luis Cañigral.

6. A Palau i Dulcet (1948-1990, vol. xii, núm. 210567) s'indica, en una nota: «Hidalgo tuvo la de Perpinyà, Mas, 1601».

La successió entre Bartomeu Mas i l'impressor següent, Lluís Roure, es va produir a partir de la probable adquisició de la impremta de Mas per part de Roure, que fins aquell moment era únicament llibreter.⁷ Roure i Mas el 1608 col·laboraren en la impressió de *Los siete libros de Flavio Iosepho* —Roure la va costejar.⁸ Després de la col·laboració amb Mas, Roure establí altres convenis com a llibreter, com el que acordà amb els impressors barcelonins Gabriel Graells i Gerard Dotil el 1609 per a la impressió de la *Historia del mundo* de César Campano (Madurell, 1952, p. 168-169).

Però no és fins al 1624 que apareix com a impressor. Aquest any Roure imprimeix les *Crides, y Edictes* del bisbe Joan Sentís, una *Gaceta*, el *De genere et declinatione nominis* de Jaime Felipe Gibert, el *Pronóstico y discurso del año de nuestra salud 1625*, de Bernat Soler, i la *Vida y milagros del beato Salvador de Horta, de la orden del glorioso padre san Francisco*. Les *Crides, y Edictes* posteriorment es van tornar a publicar al *Llibre de privilegis, usos, stils y ordinacions del Consulat de Mar de la fidelíssima vila de Perpinyà* de 1651. La *Gaceta*, fins ara sense localitzar, s'ha trobat recopilada per Antoni Palau i Dulcet (1948-1990, vol. vi, núm. 96342), de la qual diu que van seguir altres números i assenyala que pot considerar-se el diari més antic en llengua catalana. L'edició perpinyanenca⁹ del llibre de Jaime Felipe Gibert tampoc ha estat localitzada i, com en el cas de la *Gaceta*, és referenciada per Palau i Dulcet (1948-1990, vol. vi, núm. 101807). Pel que fa al *Pronóstico y discurso* és, com altres llibres posteriors, també impresos per Roure, un calendari astronòmic. Així, dels inicis de l'activitat impressora de Lluís Roure, en queden pocs testimonis, únicament les *Crides, y Edictes* i el *Pronóstico y discurso*. L'activitat de Lluís Roure va continuar amb la impressió de diversos llibres més, fins al 1637.

El 1626 publicà el llibre de Miquel Agustí, *Libro de los secretos de agricultura*,¹⁰ imprès a Barcelona uns quants anys abans en català; l'edició de Perpinyà, traduïda al castellà pel mateix autor, incloïa una part més i un índex en sis llengües. Aquest mateix any dels tallers de Roure en sortí també el *Libro de la verdad* de Pedro de

7. Comet (1908, p. 28) explica que «cet imprimeur était depuis de longtemps libraire et devait édité des ouvrages qu'il faisait imprimer par Barthélemy Mas: il est donc probable qu'il aura acheté plus tard les fonds de cette *imprimerie*».

8. En l'exemplar de la BUB, M-02431, al peu d'impremta només hi figura Bartomeu Mas. És l'únic cas en què Roure no apareix com a financer de la impressió.

9. Hi ha altres edicions: Barcelona, 1588, 1601 i 1643: *De genere et declinatione nominis, Deque proeteritis et supinis verborum tabulæ 4, quibus Æ Anton Nebriss carmina libri 2*. Barcinone, typis Auberti Gotardi anno a Cristo nato MDLXXXVIII (1588) 8° (Palau, 1948-1990, vol. vi, núm. 101805); íd. Barcinone, Ex Typographia Gabrielis Graells & Gerardi Dotil. Anno Christi, MDCI (1601), 8°. 91 p. 24 h. (Palau, 1948-1990, vol. vi, núm. 101806); en nota: «Se reimprimió con algunas mejoras en Barcelona. Gabriel Nogués, 1643, 8° (Torres Amat)» (Palau, 1948-1990, vol. vi, núm. 101807).

10. Vegeu Luna-Batlle (2004). Hi ha una edició facsímil de la de Barcelona 1617 publicada per Alta Fulla el 1988, amb estudis introductoris d'Argemí, Garriga, Prats i Rossich, i Soberanas (aquest últim presenta una bibliografia exhaustiva de les edicions del llibre del Prior).

Medina, un tractat filosòfic i religiós. L'any següent, el 1627, s'incrementa el nombre de llibres impresos: *La devota peregrinació de la Terra Sancta* de Miquel Matas, el *Discurso fundado en derecho* de Lluís Palau, el *Compendio de la vida, muerte y milagros de los dos gloriosos labradores San Galderique de Canigon y San Isidro de Madrid* de Reginald Poc, el *Pronóstico y discurso* d'Esteve Pujasol i la *Teorica y practica en cirugia* de Giovanni da Vigo. De l'activitat de la impremta de Roure el 1628 no se'n té referència i no torna a imprimir, que sapiguem, fins al 1629 amb la *Plaza universal de todas las ciencias* de Tommaso Garzoni, la *Relación del feliz parto que tuvo la reyna* i les *Indulgències que guàñan los congregants de la Congregació de aquest Col·legi*.¹¹ El 1630 es reimprimeix la *Plaza universal* i es publica el *Llibre y declaració de noms* de Pere Nicolau. L'any següent la producció continua amb la *Destrucción de los güesos o zancarrón de Mahoma* i continua el 1633 amb les *Completas de la vida de Cristo S. N.* de Gregorio Baptista i el *Bálsamo admirable* de Domingo Octavante. Després d'un altre buit en notícies, el 1635 s'entra en els anys finals de l'activitat de la impremta de Lluís Roure. Aquest any es publica la *Relación de lo sucedido en Flandes*, el 1636 la *Primera y segunda parte de la Cirugía universal* de Juan Calvo i el 1637 les *Ordinacions del redrés del real patrimoni*. Però en el període en què Lluís Roure imprimia a Perpinyà, un impressor barceloní, Pere Lacavalleria, es traslladà a la capital rossellonesa únicament per imprimir el llibre d'Andreu Bosch *Summari, índex o epitome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya*, el 1628. Josep M. Madurell a l'article «Antiguas ediciones barcelonesas», de 1952, documenta el procés de la impressió d'aquest llibre i explica que

11. *Indulgències que guàñan los congregants de la Congregació de aquest Col·legi, en lo any 1629, en casa de Lluís Roure, llibreter que fou en esta vila.* Aquesta obra és citada al *Summari de les constitucions, y Regles de les Bulles pontificies* (Perpinyà, Joan Figuerola, 1668), atribuït a Ignasi Descamps; l'obra es documenta a les pàgines 243-247: «A més de les dites Indulgències, i de les altres que portan los llibres citats, que guàñan nostres congregants en qualsevol part aont està fundada la dita Congregació; los que són de la d'esta fidelíssima vila, cada vegada que rezaran set Pares nostres i set Ave Maries devant de la Imatge de Vulto de la Immaculada Concepció, que encara té la dita Congregació de Perpinyà, per los qui moren doctrinant o defensant la Iglésia entre els infels, trauran del Purgatori l'ànima que voldran. Axí o trobo en un breu Sumari, imprès, de les Indulgències que guàñan los congregants de la Congregació de aquest Col·legi, en lo any 1629, en casa de Lluís Roure, llibreter que fou en esta vila, ab llicència, y firma de Don Francisco López de Mendoza, Bisbe de Elna, lo qual a 12 de juny del mateix any concedí 40 dies de indulgència a tots los congregants d'esta mateixa Congregació per cada vegada que acudiran a ella, o faran algun de sos sants exercicis; y per a autoritzar més cosa tant sancta y gozar tals thesors de tantas indulgències, y dels suffragis y misses, que se ofereixen per los difunts congregants, y fer un relevant servei a Déu nostre Senyor y a sa Mare sanctíssima, volgué allistar-se a sa il·lustríssima en dita Congregació, i prèndrer-la baix son amparo, y honrar-la ab sa Reverendíssima presència, com o platícan en varies parts del món altres Prínceps Ecclesiàstichs, y Seculars».

La edición de la obra histórica [...] impresa en Perpiñán en 1628, una de las más notables publicadas durante el reinado de Felipe IV, dio motivo a la firma de un contrato, entre su autor micer Andrés Bosch, doctor en leyes, avecindado en la mencionada villa, y el impresor barcelonés Pedro La Cavallería. En virtud de los pactos estipulados en la aludida escritura contractual, suscrita en Barcelona a 28 de septiembre de 1627, el maestro Pedro La Cavallería venía obligado a desplazarse a la villa de Perpiñán, junto con sus operarios y el material de imprenta necesario, a fin de proceder a la estampación en aquella localidad de 1.250 ejemplares del mencionado libro, indudablemente para que su autor pudiese vigilar la citada edición y atender mejor las pruebas de imprenta.¹²

Comet també fa referència a la presència de Lacavalleria a Perpinyà, de qui també apunta que únicament traslladà els seus materials de la impremta per imprimir el llibre d'Andreu Bosch.¹³ Cal destacar que d'aquesta obra se'n conserven una quantitat considerable d'exemplars en relació amb la resta dels impresos d'aquest primer terç del XVII, concretament quaranta-tres.

LES OBRES¹⁴

Pedro de Medina, al *Libro de la verdad*, al diàleg XIII, diu:

Divina señora, tengo por gran bien aver ayuntada muy hermosa y adornada librería, donde he puesto gran copia de libros de todas sciencias, téngolos con linda orden. Leo cuando me place, y huelgo de saber lo que en ellos está escripto. [...] Has de saber que los libros no sirven a todos los hombres igualmente, antes unos los buscan para saber por ellos. Ciencia, y otros para su deleyte y vanagloria [...]. Por qué te aprovecha leer los libros de la república de Platón, si la república de tu alma está divisa y alborotada con malas obras y pensamientos? También que te aprovecha leer los libros de la sabiduría de Salomón, si no procuras tener sabiduría para te saber gobernar y defender de los vicios [...] y en los buenos libros hallarás, como en la prosperidad te has de regir, y en la adversidad te has de conservar. [...] De manera que no has de tener tus libros para ornato y autoidad de tu casa, mas para adornar y ataviar tu ánimo. (Medina, 1626, p. 28-30)

12. Madurell (1952, p. 144); per a l'escriptura contractual de 1627, vegeu igualment Madurell (1952, p. 169-171).

13. Comet (1908, p. 90-91): «Autres imprimeurs: Pere Lacavalleria: la chronologie ininterrompue des successeurs de Samson Arbus. En 1628, alors que Roure prouvait son existence professionnelle par les deux ouvrages que nous avons signalés en 1627 et 1630, apparaît un autre imprimeur, Pere Lacavalleria. Son nom se trouve sur un ouvrage important, labeur de longue haleine, volumineux in 4°, qui a pour titre: *Summari dels titols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya* (Bibl. Rous., 1005)».

14. Cal remarcar que, tal com el títol indica, aquest article pretén ser un apunt sobre les obres impreses a Perpinyà al primer terç del XVII, és a dir, una aproximació a aquestes obres. En alguns casos, i per motius de localització, no ha estat possible consultar-les.

Si bé aquest fragment de Medina pertany a un passatge molt concret d'una obra teològica, és prou il·lustratiu de la mentalitat i la concepció que es tenia de la funció dels llibres —i per extensió la literatura— en la societat de l'època. La visió utilitària de les obres que s'imprimiren en aquest període, tant si eren religioses, històriques, jurídiques o científiques, era la de l'ideari que Pedro de Medina exposa en el fragment de la seva obra. És a dir, els llibres tractaven una temàtica determinada, però sempre dins els paràmetres de ser obres que servien en el sentit de ser útils per a la saviesa, amb la seva concepció moral i ètica basada en els principis religiosos. Així, era per aquesta autoritat moral i ètica que calia tenir-los, per «adornar y ataviar tu ánimo» i calia llegir-los per adquirir saviesa, que és la millor arma per assolir una moral recta. Aquesta definició de la funció dels llibres i la relació que hi cal tenir, tot i que prové d'un tractat de teologia dogmàtica, correspon als tipus de llibres que s'imprimiren en aquest període. Les obres de temàtica religiosa, les obres d'aprenentatge i les obres sobre legislació i història conformen un conjunt d'elements que complien amb aquest paper que Pedro de Medina estableix: el vehicle per defensar el lector dels vicis i encaminar-lo cap a una rectitud moral.

Únicament parant atenció als títols, es pot veure la diversitat de les temàtiques de les obres que s'imprimien al primer terç del segle XVII. Aquesta varietat concordava amb les necessitats culturals de l'època i, per tant, amb les bases de la cultura: la religió, la ciència, el dret, la història i la llengua. La primera obra impresa a Perpinyà en aquest període és una obra d'aprenentatge: *El latino de repente*, de Joan Llorenç Palmireno.¹⁵ Es tracta d'una obra didàctica a partir de textos llatins —l'aprenentatge de la gramàtica llatina, de la literatura i de la retòrica a partir de textos llatins clàssics i de la propugnació de la recuperació i la difusió de la cultura grecollatina. Més endavant, a la traducció de Palmireno de *Las elegancias de Paulo Manucio* de 1678, a l'aprovació firmada per Joan Bonet es diu:

serà obra de gran utilitat, i profitosa per a los que desitjan ab elegància parlar llengua llatina, i aprofitar-se en la gramàtica, que en las escuelas y universitats de nostra Catalunya se ensenya. (Palmireno, trad. 1678)

Los siete libros de Flavio Iosepho, Rudimenta grammatices d'Honorat Porcell i *De genere et declinatione* de Jaime Felipe Gibert també s'inscriurien en aquest tipus d'obres. El cas de Josep Flavi seria el mateix que el d'*El latino de repente*. És a dir, a partir d'un text clàssic en llatí, Juan Martín Cordero fa una traducció prenent com a premissa la depuració de la cultura llatina: la literatura per assolir didàcticament

15. Gascón (1905) fa un interessant apunt biogràfic i bibliogràfic de Palmireno, però no cita l'edició perpinyanenca d'*El latino de repente*. En canvi, esmenta una edició de la dissertació *Campi eloquentiae* (Perpinyà, 1597; vegeu Comas i Miralles, 2006).

el dictat de l'ensenyament de la cultura llatina, de la llengua, de la literatura i de la història. En aquest sentit, Josep Flavi en el pròleg explica:

Escribir cosas nuevas y no sabidas antes, encomendar a los descendientes las cosas que en sus tiempos passaron, digno es ciertamente de loor, y digno también que se crea. Por cosa de más ingenio y de mayor industria se tiene hazer una historia nueva, y de cosas nuevas, que no tocar la orden y disposición dada por otro. Pero yo con gastos y con trabajo muy grande siendo estrangero y de otra nación, quiero hazer historia de las cosas que passaron, por dexarlas en memoria, a los griegos y romanes. [...] Todo esto que he dicho lo he escrito en siete libros más por causa de los que dessean saber la verdad, que por los que con esso se huelgan, trabajando que no pueda ser vituperado por los que saben como pasaron tales cosas, ni por los que que en ellas se hallaron. Daré principio a mi historia con la misma orden que sumariamente lo he contado. (Josep Flavi, 1608, f. [a6-a8v])

Els fets històrics i els fets jurídics representen una temàtica important en els llibres perpinyanencs d'aquest període. Com s'ha dit al principi, el Rosselló ja des del segle xv era objecte de pretensió per part de França i, per tant, els conflictes entre Catalunya i França per defensar el seu territori una i per annexionar-se un territori l'altra es produïren durant més de dos segles. Així, en aquest context de tensions internes és quan Lluís Palau escrigué el seu *Discurso fundado en derecho sobre la pretención, que tienen los condados de Rossellon, y Cerdanya de desunirse, y separarse del principado de Cathalunya, y su Diputación*.¹⁶ Palau formula aquest discurs com una apologia de la segregació del Rosselló i la Cerdanya de Catalunya, que després serà seguida per Lluís Baldó (1627). Per tant, el discurs s'estructura en una sèrie d'arguments a partir dels quals disposa les seves raons per les quals considera i defensa que el Rosselló i la Cerdanya podrien ser un regne independent, tant de Catalunya com de França. Les argumentacions de Palau són múltiples, des dels aspectes geogràfics —és a dir, el paisatge, l'orografia—, els antecedents històrics, la realitat lingüística, i, evidentment, els aspectes polítics, que condicionen tots els anteriors (Sala, 1995).

16. D'aquesta obra, se'n va fer una edició a Barcelona, Jeroni Margarit, 1627; n'hi ha una còpia manuscrita a BC, F. Bon. 5130. Al discurs de Lluís Palau hi hagué una resposta titulada *Memorial o discurso hecho por el principado de Cathaluña en respuesta de otro hecho por la villa de Perpiñán en su nombre, y de los condados de Rossellón y Cerdaña, sobre la desunión y separación de los dichos Condados, que se pide a su Magestad*. Aquesta resposta és feta pels diputats Magarola i Sala. També el 1627 Baldó publicà a Madrid *Aclamación, Pía y Justa dedicada a la s.c. y real magestad del invictíssimo señor rey don Felipe, Tercero deste nombre... por el doctor Luis Baldó, burgués honrado, síndico, embaxador de la fidelíssima villa de Perpiñán. En Madrid por Andrés de Parra. Año 1627*. A la portada de l'exemplar de la BC hi ha una nota manuscrita en què es diu: «En el año siguiente 1628 imprimió en Perpiñán Andreu Bosch su libro de los títulos de Honor de Cataluña, Rosellón y Cerdaña, donde se tocan todos los puntos principales de esta allegación».

Però l'obra històrica més important en aquest període és el *Summari, índex o epitome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya* d'Andreu Bosch, en el qual Bosch fa una defensa de la història pròpia del Principat i dels Comtats, de la seva cultura i la seva llengua.¹⁷ Suposa, doncs, una font històrica i alhora una reivindicació històrica de Catalunya, el Rosselló i la Cerdanya —és destacable la relació d'escriptors i erudits que aporta dades sobre autors i obres del Rosselló.¹⁸ La seva importància es féu evident en les referències contemporànies i posteriors i, per tant, en la recepció immediata que tingué aquest llibre, que reflectia la importància d'aquesta obra.¹⁹

En la línia de les obres de relats històrics, hi trobem les relacions. El 1629 Roure imprimí la *Relación del feliz parto que tuvo la reyna*, en què es descriuen les celebracions del naixement de Baltasar Carles, príncep d'Astúries.²⁰ El 1631 es publicava la *Destrucción de los güesos o zancarrón de Mahoma*, que relata el miracle fet per un missioner carmelita a Armènia, que provocà la conversió de «los moros de Armenia». Quatre anys més tard, el 1635, Roure imprimeix la *Relación de lo sucedido en Flandes*.²¹ És una relació històrica amb certs ressos periodístics, accentuats pel fet que explica uns successos ocorreguts el mateix any i perquè, a més, és una obra breu —dos folis— i narrada com una crònica. La immediatesa en la relació temporal des que els fets es produeixen fins que s'escriuen i s'imprimeixen es pot veure clarament quan es diu:

Después que los mariscales de Chatillon y de Breze se juntaron con el Príncipe de Orange en los contornos de Mastrich [...] pero viendo los generales del ejército contrario que su intento no les podía salir, por la prevención de su Alteza se fueron a poner sobre Tirlemon, cuyo Governador trató de rendirse [...], entraron por otra los franceses, y hizieron los mayores estragos que se han visto. [...] Dios ha sido servido de sacarnos felizmente de el cuidado en que nos ponían las cosas de Flandes, en que tan vanamente trabajavan los enemigos. [...] Corre voz, que Juan de Uber ha dado a los franceses otra rota mayor que la passada, no la escrivo hasta certificarme. Inspruch 28 de julio 1635. Sólo tengo que añadir en esta a las que he escrito en 25 y 26 deste, que ayer llegó un minis-

17. Vegeu Camps (1999) i Comas (1986, p. 434).

18. Bosch (1628, p. 365-368: «Capítol XIII. Dels hòmens il·lustres han florit en lletres, y en tenen títols de escriptors naturals de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya»).

19. Hi ha referències al llibre de Bosch al *Llibre y declaració de noms, virtuts, perfeccions* (Perpinyà, Lluís Roure, 1630) de Pere Nicolau i al *Fènix català* (Perpinyà, Esteve Bartau, 1645) de Josep Elies Estrugós, per exemple.

20. L'obra també fou impresa a Barcelona el mateix any.

21. Aquesta relació fa referència als successos de les guerres d'independència que es produïren a Flandes, entre els espanyols que lluitaven per conservar la seva hegemonia en aquest territori i els holandesos partidaris de la independència de Flandes, amb el suport de França i Anglaterra. Aquestes guerres s'emmarcaren en l'anomenada Guerra dels Trenta Anys (1618-1648).

tro de su Alteza que venía de Alsacia [...] y es verisímil, siendo la retirada que el enemigo tenía más segura. Dios haga que sea cierto este aviso, y que continúen estos buenos sucessos con los de por acá. (*Relación* 1635, f. 1v-2v)

Aquesta immediatesa també es dóna en les altres relacions, per la qual cosa se les pot vincular al gènere periodístic —cal tenir en compte que hi ha documentada una *Gazeta* publicada a Perpinyà a partir de 1624 que seria el primer testimoni de premsa en català de la història.²² Les obres jurídiques que exposen resolucions de conflictes particulars o bé que estableixen qüestions públiques legals tenen una presència mínima en aquest període.²³ Les *Crides, y Edictes* de Joan Sentís i les *Ordinacions del redrés del real patrimoni* són els dos únics testimonis d'aquest tipus d'obres, que més endavant tindran una presència més significativa en la producció de la impremta perpinyanenca. Els edictes de Joan Sentís són relatius al comerç, l'economia i la legalitat, i en fixen el funcionament. I un altre imprès jurídic és l'última obra de Roure —almenys fins ara localitzada i conservada: *Ordinacions del redrés del real patrimoni dels comtats de Rosselló y Cerdanya* de 1637. Així, Lluís Roure comença i acaba la seva producció —almenys documentada— amb dues obres de la mateixa temàtica.

El sentit religiós de la moral al qual al·ludíem en parlar de la utilitat dels llibres fa que previsiblement les obres religioses tinguin un paper destacat en la producció impresa d'aquest període. La cultura en gran part era patrimoni de l'estament religiós, però igualment si anava més enllà d'aquests cercles eclesiàstics el fet religiós i la teologia dogmàtica tenien una presència considerable. El primer llibre d'aquestes característiques és de Bernat Pujol, *De sacro adorationis*, de 1608. Suposa l'inici de la literatura de culte impresa a Perpinyà —en aquest cas es tracta d'una obra dedicada a l'adoració de la santa Eucaristia. La continuïtat d'aquest tipus d'obres no es dóna fins al 1624 amb la *Vida y milagros del beato Salvador de Horta*. Dins la mateixa temàtica en què s'inscriuen aquestes peces hi ha variants importants —n'és una mostra el fet que l'obra de Bernat Pujol sigui una obra de devoció i culte religiós i la *Vida y milagros* una obra més aviat hagiogràfica. El 1626 s'imprimia el *Libro de la verdad* de Pedro de Medina (Benítez, 1946); es tracta d'un llibre de doctrina religiosa que, com s'ha indicat anteriorment, conté reflexions il·lustratives de la concepció teològica de la filosofia, de la moral i de l'ètica de l'home i el seu comportament —tot i que havia estat impresa per primera vegada el 1563 continuava sent vàlida per a la formació religiosa i la predicació. Reginald Poc

22. Vegeu n. 14.

23. Per exemple, a AMG, Reg. 11713, s'ha localitzat una obra de temàtica jurídica titulada *Discursus iuris super facto causae vertentis in regis audientia referente magnifico Philippo Vinyes inter Raphaellem de Billarac, domicellum in villa Perpiniani domiciliatum, contra Bartholomaeum Casanovas, etiam domicellum detentorem loci*, publicada possiblement a Perpinyà el 1620.

el 1627 imprimia la *Vida y milagros de san Galderique y san Isidro de Madrid*. L'obra continuava amb la literatura religiosa hagiogràfica i cal destacar els dos goigs que el mateix autor composà, dedicats a sant Galderic i a sant Isidre, i que els col·locà al final de l'obra;²⁴ les dues composicions són una mostra interessant de literatura devota i popular i constitueixen el primer testimoni imprès de goigs a Perpinyà:

Als qui confiam de vós,
sens ningun dupte y recel,
ajudau-nos des del cel
Galderich, sant gloriós.
[...]
La gran llum del vostre exemple
provocava a Santa Vida,
y habitat al seu sant temple,
Déu per vós als hòmens crida.
Tant, que los dos germans vostres
imitaren sempre a vós
ajudau nos, &c.
[...]

TORNADA

Puix se agrada Déu de vós
com de altre just Abel
féu baxar pluges del cel
Galderich, sant Gloriós.
(Poc, 1627, f. 139-140v)

I els dedicats a sant Isidre:

Puis cantau tanta alegria
a tot lo món consolant,
consolau Isidro sant
al devot que en vós confia.
[...]
Empleant les matinades,
en dits divinals llaors,
baxàvan uns llauradors
del cel ab sos bous y arades;
llauràvan per vós, i un dia
los veu íban aguaytant.
Consolau, &c.
[...]

24. Palau (1948-1990, vol. XIII, núm. 229328), en una nota a la referència de Poc, diu: «Obra curiosa. Al fin van los Goigs, en lengua catalana».

TORNADA

Pregau per nos nit i dia,
 puis en lo cel podeu tant.
 Consolau Isidro sant
 al devot que en vós confia.

(Poc, 1627, f. 196-198)

En aquest mateix any s'imprimia una de les obres de literatura religiosa més interessants que es donen en aquest període: *La devota peregrinació de la Terra Sancta* de Miquel Matas. Es tracta d'una peça que s'emmarca dins la literatura religiosa però també dins la literatura de viatges: l'autor narra les impressions que li produeix aquest viatge, a mig camí entre un itinerari físic i un itinerari espiritual (vegeu Homs, 2003). En aquest sentit, hi ha fragments il·lustratius:

Capítol 6. *De com entrí en la ciutat santa de Hierusalem.* Aquest mateix dia, a 19 d'agost a les onze de la matinada, arribàrem en lo portal d'esta santa ciutat qui mira a ponent anomenat de Iapha, assentàrem-nos fora del portal de la ciutat de un gran pedrís qui està a la mà esquerra del portal aguantant que vingués lo Torsimany dels pares de Sant Francesch qui està en lo monestir de Sant Salvador. Y prest arribà dit Torsimany an un Turch per scriure mon nom, y mirar lo que aportava que era poca cosa; demanà'm d'hont era, i com me deya diguí que era de França, y mon nom no-l neguí. La causa fonch, perquè, si a l'entrant de la Iglésia del sanct sepulcre com aguessen tornat demanar fos estat prompta en respondre, no m'aguessen trobat en frau perquè més prompta és la memòria en nomenar lo propi nom que no altre. Francès diguí per més seguretat, que als spanyols miran ells allí ab mal ull, i diuhén són espías de aquella terra. Paguí per entrar en dita ciutat dos saquins o xatips, que tot és hu, à-y portal y contra portal, y tots nous ab les portes forrades de ferro ab garita demunt, y casi totes les muralles són noves, les quals se feren l'any 1542. [...]

Esta santa Ciutat, fonc edificada après del Diluvi per los nets de Noè, que eren Iether y Hus germans, y Sale cosí germà dels dos, que los tres noms fan Hierusalem. Dihuen alguns, que Sem era Melchise dech (Rex salem, Rey de Hierusalem, lo qual possehí dita ciutat 50 anys en lo temps de Habraham, en lo any de la Creatió del món 2023 anomenada en Hebreu, Salem, y en Grech, Solima. [...]

En lo any 1099 fou recuperada per Goffredo Buglion, duc de Loneto. Aquest fou primer qui pujà per la muralla, als quinze de juliol, en divendres hora de nona, hora que Christo nostre Señor espirà en la Creu, y fou fet aleshores tant estrago y matament de jueus segons comte Joseh, de Bello judaico, que totes les plasses, temples, carrers y cases estaven plenes de sanc humana y los vencedors també tenyits de sanc. [...]

Aquex matex dia que entrí en dita ciutat a la vesprada me féu Déu mercè poder entrar a la Iglésia del Sant Sepulcre, y fou lo primer santuari y lloch que comensí a visitar, del que-m féu molta mercè Déu nostre Señor, y que la primera missa que diguí en aquella Terra Santa fou en lo Santíssim Sepulcre. (Matas, 1627, f. 24-27v)

El 1630 surt a la llum el llibre de Pere Nicolau, *Llibre y declaració de noms, virtuts, perfeccions, gràcias, títols, excel·lèncias y grandezas de la sempre Santa y Verge Maria Mare de Déu*, dedicat a la Verge d'Espirà de Conflent. El mateix autor diu:

Lo intent meu, i institut de aquest Llibre, és declarar ab lo favor del Senyor: Noms, Virtuts, Perfeccions, Gràcias, Títols, Excel·lèncias y Grandesas de la sempre santa i Verge Maria mare de Déu; per a què ab esta declaració tingam notícia y coneixença de la Alteza y Dignitat que té y gosa, y quant perfeta, pura y sancta fonc sempre, ja en sa Concepció i principi de ser. (Matas, 1627, f. ††2)

Es tracta d'una obra al·legòrica de la Verge Maria, més aviat espiritual i mística i allunyada de la literatura religiosa doctrinal i dogmàtica.²⁵ I el 1633 s'imprimeixen les *Completes de la vida de Cristo* de Gregorio Baptista. El volum de Baptista és l'últim de temàtica religiosa que es publica en aquest període. S'emmarca dins la literatura religiosa de devoció que s'havia iniciat amb el primer llibre d'aquesta temàtica imprès en aquest període, *De sacro adorationis* de Bernat Pujol. L'obra inclou, a part d'un relat de la vida de Crist, sermons per a la Quaresma, sermons dedicats a la Creu de Jesucrist, a la Mare de Déu i a sant Joan Baptista. Per tant, és una obra també de predicació.

Una altra temàtica present en aquestes obres del primer terç del XVII és la de les ciències aplicades.²⁶ La medicina, l'agricultura i l'astronomia són els aspectes que tracten els llibres científics impresos al Rosselló en aquest període. La medicina es manifesta en l'especialitat de la cirurgia i en l'aplicació de la medicina. Giovanni de Vigo i Juan Calvo publiquen dos tractats sobre aquesta disciplina, el 1627 i el 1637 respectivament. I Domingo Octavante el 1633 publica en un full solt el *Bálsamo admirable*, possiblement una explicació breu sobre les propietats i les aplicacions d'un bàlsam amb finalitats terapèutiques.²⁷

Una altra aplicació de la ciència és l'agricultura. Miquel Agustí el 1626 publica a Perpinyà el *Libro de los secretos de agricultura, casa de campo y pastoril*, que és un tractat de coneixements pràctics sobre agricultura i diversos aspectes de la vida

25. Vegeu Comas (1986, p. 438): «además de tratar de las virtudes, linaje y predestinación de María, construye un gran aparato alegórico y metafórico en su honor, basado en personajes del Antiguo Testamento, todo lo cual lo convierte en libro más de carácter místico que doctrinal».

26. Una de les obres que pertanyeria a aquesta tipologia és la *Phisonomia* de Jerónimo Cortés (1610). Per qüestions logístiques, aquesta obra, localitzada a Montpeller, no s'ha pogut consultar ni tampoc se n'ha obtingut bibliografia suficient per poder-s'hi referir amb coneixement de causa. És per això que no figura en els comentaris sobre els continguts de les obres. El títol podria ser indicatiu que fos una obra fisiognomònica, tenint en compte que l'autor va escriure altres obres relatives a aquest tema.

27. Formulem el contingut de l'obra en forma d'hipòtesi perquè no l'hem pogut veure directament, encara que n'hem obtingut informació bibliogràfica. Vegeu, més avall, el llistat d'obres.

rural. L'astronomia és també una altra aplicació científica que se'ns presenta en forma d'almanacs, amb pronòstics del temps i la posició dels astres. És el cas del *Pronóstico y discurso del año de nuestra salud de 1625. Calculado al meridiano de Cataluña* de 1624 i del *Pronóstico y discurso del año bixesto de 1628. Calculado según el meridiano de Cathaluña y condados de Rossellón y Cerdaña* de 1627. Potser aquest tipus d'obres són les que s'aparten més de les obres pròpiament literàries, però cal entendre el concepte de cultura de l'època i les seves manifestacions. És a dir, si els coneixements científics formaven part de la formació i de les necessitats culturals de l'època, aquests llibres pertanyien també a l'entramat de la cultura (vegeu López Piñero, 1997, p. 23-25).

Fora de les principals línies temàtiques, hi trobem la *Plaza universal de todas las ciencias* de Tommaso Garzoni, un volum de caràcter enciclopèdic (vegeu Cherchi, 1997-1998). Les edicions de Perpinyà —1629 i 1630— són una traducció de Cristóbal Suárez de Figueroa. L'obra està estructurada en sermons que expliquen les diferents arts i disciplines de les ciències i les lletres. Es parla des de «Principes y tiranos», «Governadores», «Formadores de pronósticos, Almanagues, Reportorios y Lunarios», «Profesores de empresas y emblemas» fins a «Académicos», «Oradores», «Mercaderes», «Poetas y humanistas», «Impressores», etc. En les dues edicions perpinyanenes el traductor de l'obra, abans del text, hi va incloure un «Encomio al arte de Ramon Llull» en què resol el greuge que creu que Garzoni comet en l'obra de no reconèixer prou l'obra i la figura de Ramon Llull.

LA LLENGUA

Reprement el fil del principi d'aquest apunt, a la Catalunya del Nord es donava una situació cultural que era fruit dels fets històrics que s'havien anat produint des de final del segle xv. Les obres impreses a Perpinyà entre 1608 i 1637 reflecteixen la situació cultural —la mentalitat cultural i social— que es donava a la Catalunya del Nord i al conjunt dels Països Catalans. Més enllà de la temàtica de les obres, i continuant amb els continguts, és interessant veure com el context històric i polític es reflecteix en molts casos, i no necessàriament en obres de temàtica històrica. Aquesta realitat històrica es tradueix en el fet que els autors, en molts casos, en el pròleg de les seves obres, a part de presentar-ne la intenció hi inclouen una petita justificació del motiu pel qual l'han escrit en una llengua o en una altra —en català o en castellà; i en altres casos en el text de l'obra inclouen també referències al fet lingüístic i a la identitat històrica catalana (Vila, 1989). La justificació és gairebé sempre a favor de la llengua catalana, tot i en els casos en què l'obra està escrita en castellà, com en el cas de Reginald Poc. Miquel Matas a *La devota peregrinació*, al pròleg, després d'explicar el significat de la seva peregrinació a Terra Santa, exposa els motius que l'han portat a escriure l'obra en català:

Tres causes me han mogut escriure en llengua cathalana: la primera perquè m'és natural; la segona, que ho dech als de ma terra y pàtria, ahont són pocs los qui entenen la castellana; la tercera i última és que com no estiga versat en ella no em só tingut de valer de treballs de ningú. Folgarà jo sens faltar a dites tres causes y rahons dar lo gust y contento (a tots los lectors) que dec a ma voluntat, emperò no essent possible ho acceptaran com se deu a la veritat de la relació d'esta mia peregrinació. (Matas, 1627, f. †4)

Lluís Palau, en el seu discurs, fa una apologia de la unitat de la llengua:

Ni por hablar todos una misma lengua se puede inserir ser Cathalunya y los Condados una sola provincia, pues lo mismo se podría dezir de los reynos de Valencia y Mallorca con las islas de Menorca, Iviça y Cerdenya, donde se habla la misma lengua; como en la corona de Castilla muchas y diferentes provincias que hablan una misma lengua castellana. (Palau, 1627, f. 15)

El mateix any 1627 Reginald Poc justifica l'ús del castellà perquè és una llengua més estesa, però al mateix temps a les «Advertencias para quien leyere» fa un elogi de la cultura catalana i dels catalans que demostra que no ha escrit l'obra en català per rebuig a la llengua i a Catalunya.

Per la seva banda, Andreu Bosch es refereix a la llengua catalana —i a la història i a la cultura— des d'una perspectiva històrica i reivindicativa (Comas, 1986, p. 434). Reclama que el català sigui la llengua de predicació perquè l'estament eclesiàstic establert al Rosselló, provinent de regions de parla castellana, establí el castellà com la llengua de l'església (Bosch, 1628, cap. 4, 7 i 8). Bosch, doncs, formula una defensa de Catalunya posant èmfasi en la importància de la llengua.

Pere Nicolau el 1630 diu que

Aver escrit aquest Llibre en nostra llengua pròpia i natural me ha obligat lo que dec a una nació, pàtria y parròquia. Sia la glòria de Déu i de la sua santíssima y beatíssima mare. I en tot me submeto humilment a la correcció de la santa i cathòlica Iglesia Romana, en obediència de la qual vull viure y morir. (Nicolau, 1630, f. ††3)

Totes aquestes justificacions enalteixen la llengua com a símbol identitari i ho fan en un moment en què el clima polític és tens i l'estabilitat política de la Catalunya del Nord cada vegada és més fràgil, i en què la situació de la llengua catalana també es va debilitant.

L'estament eclesiàstic en bona part prové de regions de parla castellana i no aprèn el català, per la qual cosa l'estament civil —cònsols, nobles i juristes— es converteix en el defensor de la llengua catalana i critica l'estament eclesiàstic per

haver establert el castellà com la llengua de predicació (Segarra, 1997, p. 179). Això es fa evident en el fet que la majoria de les obres escrites o bé traduïdes per religiosos són en castellà i la resta, gairebé sempre, en català.

En definitiva, aquest apunt ha volgut ser una aproximació a la literatura i a la cultura que es produïa a la Catalunya del Nord en els primers trenta anys del segle XVII, en un temps en què aquesta terra començava a viure una creixent inestabilitat arran de les disputes entre Catalunya i França. Els llibres impresos reflecteixen la diversitat d'interessos culturals, polítics, religiosos, històrics i literaris de la societat perpinyanenca de principi del segle XVII. Les impremtes de Bartomeu Mas i de Lluís Roure foren el vehicle per a la divulgació immediata d'aquests interessos, però també ho han esdevingut ara amb la pervivència de part de les obres que sortiren dels seus tallers.

BIBLIOGRAFIA

- AGUSTÍ, Miquel (1988). *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*. Estudis preliminars de Lluís Argemí, Joaquim Garriga, Modest Prats i Albert Rossich, i Amadeu J. Soberanas. Barcelona: Alta Fulla. [Reprod. facs. de Barcelona: Esteve Liberós, 1617]
- BALDÓ, Lluís (1627). *Aclamación pía, y justa dedicada a la S. C. y Real Magestad del invictissimo señor Rey Don Felipe Tercero*. Madrid: Andrés de Parra.
- BENÍTEZ CLAROS, Rafael (1946). «Obras de Pedro de Medina». *Revista de Bibliografía Nacional*, núm. VII, p. 413-415.
- BONET, Gérard (2004). «Perpignan la typographe. Cinq siècles d'imprimerie à Perpignan». A: SALA, Raymond; ROS, Michelle (dir.). *Perpignan une et plurielle*. Canet: Trabucaire, p. 831-846.
- BOSCH, Andreu (1628). *Summari, índex o epitome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Catalunya, Rosselló y Cerdanya*. Perpinyà: Pere Lacavalleria.
- CAMPS, Cristià (1999). «Andreu Bosch: un defensor de la llengua». A: *Estudis de llengua i literatura catalanes/XXXIX*. Barcelona: PAM, p. 149-156. (Miscel·lània Arthur Terry; 3)
- CHERCHI, Paolo (1997-1998). «Suárez de Figueroa e la traduzione della Piazza Universale di Garzone». *Studi Ispanici*, núm. 1, p. 75-84.
- COMAS, Antoni (1986). «La cultura catalana en la época del Barroco». A: MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. *Historia de España*. Vol. XXVI (II). Madrid: Espasa Calpe, p. 405-465.
- COMAS, Mercè; MIRALLES, Eulàlia (2006). «La impremta a Perpinyà: Samsó Arbús». ATCA, núm. 25, p. 347-373. [Veg. *supra*, p. 29-58]
- COMET, Joachim (1908). *L'imprimerie à Perpignan depuis les origines jusqu'à nos jours*. Perpinyà: J. Comet. [Extrait du XLIXe Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales]
- DESCAMPS, Ignasi (1668). *Summari de les constitucions, y Regles de les Bulles pontificies*. Perpinyà: Joan Figuerola.
- GASCÓN, Domingo (1905). *Desiderata: Juan Lorenzo Palmireno: N. Alcañiz 1584 - † Valencia 1579*. Saragossa: Mariano Escar.
- HOMS, Antoni (2003). «Relats de pelegrinatge a Terra Santa. Un camí de set segles». AST, núm. 76, p. 5-44.

- JOSEP FLAVI (1608). *Los siete libros de Flavio Iosepho*. Perpinyà: Bartomeu Mas.
- LLANAS, Manuel (2002). *L'edició a Catalunya: segles xv a xvii*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya.
- LÓPEZ PIÑERO, José (1997). «L'activitat científica a Catalunya». A: *Història de la cultura catalana*. Vol. II: *Renaixement i Barroc: Segles XVI-XVII*. Barcelona: Edicions 62, p. 15-36.
- LUNA-BATLLE, Xavier (2004). «Variació històrica i dialectal dins els *Secrets d'agricultura* (1617) de Miquel Agustí». A: *Estudis de llengua i literatura catalanes/ XLIX*. Barcelona: PAM, p. 37-51. (Miscel·lània Joan Veny; 5)
- MADURELL, Josep-Maria (1952). «Algunas antiguas ediciones barcelonesas de libros (1502-1704) (Notas para su historia)». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, vol. XXIV (1951-1952), p. 133-172.
- (1971). «Samsó Arbús». *Gutenberg-Jahrbuch*, núm. 46, p. 200-208.
- MATAS, Miquel (1627). *La devota peregrinació de la Terra Sancta*. Perpinyà: Lluís Roure.
- MEDINA, Pedro de (1626). *Libro de la verdad*. Perpinyà: Lluís Roure.
- NICOLAU, Pere (1630). *Llibre y declaració de noms, virtuts, perfeccions, gràcias, títols, excel·lèncias y grandezas de la sempre Santa y Verge Maria Mare de Déu, en honra y glòria de sa Immaculada Concepció; diuidit en dos parts; compost y instruit per Pere Nicolau*. Perpinyà: Lluís Roure.
- PALAU, Lluís (1627). *Discurso fundado en derecho sobre la pretención, que tienen los condados de Rossellon, y Cerdanya de desunirse, y separarse del principado de Cathalunya, y su Diputación*. Perpinyà: Lluís Roure.
- PALAU I DULCET, Antoni (1948-1990). *Manual del librero hispano-americano*. Barcelona: A. Palau. 36 v.
- PALMIRENO, Joan Llorenç (trad.) (1678). *Las elegancias de Paulo Manucio*. Barcelona: Bartomeu Giralt.
- POC, Reginald (1627). *Vida y milagros de San Galderique y San Isidro de Madrid*. Perpinyà: Lluís Roure.
- PONS, Josep Sebastià (1929). *La littérature catalane en Roussillon (1600-1800): Bibliographie*. Tolosa: Edouard Privat; París: Henri Didier.
- Relación* (1635). *Relación de lo sucedido en Flandes*. Perpinyà: Lluís Roure.
- SALA, Raymond (1995). «La catalanité par les roussillonnais de la fin du xviie à la première moitié du xviiie siècle». A: *Le Roussillon: De la Marca Hispanica aux Pyrénées-Orientales (viiie-xxe siècles): Actes du LXVIIe Congrès de la Fédération historique du Languedoc Méditerranéen et du Roussillon*. Perpinyà: Société Agricole Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales. (SASLPO; 103), p. 75-87.
- SANABRE, Josep (1970). *Resistència del Rosselló a incorporar-se a França*. Barcelona: Barcino.
- SEGARRA, Mila (1997). «El conflicte lingüístic català-castellà als segles XVI i XVII». A: GABRIEL, Pere (dir.). *Història de la cultura catalana*. Vol. II: *Renaixement i Barroc: Segles XVI-XVII*. Barcelona: Edicions 62, p. 167-192.
- VILA, Pep (1989). «La disputa lingüística al Rosselló a través dels prefacs de les obres impreses (1590-1698)». A: RAFANELL, A.; ROSSICH, A. (ed.). *El Barroc català: Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: Quaderns Crema, p. 631-654.

RELACIÓ DE LES OBRES IMPRESSES A PERPINYÀ AL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XVII

En aquesta relació s'inclouen, a continuació de la referència de cada obra, la localització i la bibliografia en forma abreujada (vegeu, més avall, les abreviacions).

PALMIRENO, JOAN LLORENÇ. *El latino de repente*. Perpinyà. Bartomeu Mas. 1601. 8°, 119 f.

Vic. *Biblioteca Episcopal*, Reg. 6018 (inc.).

Antonio. *Nova*, vol. II, p. 8-10.- Palau, vol. XII, núm. 210567 (n.).

JOSEP FLAVI. *Los siete libros de Flavio Iosepho. De bello iudaico*. Trad. Juan Martín Cordero. Perpinyà. Bartomeu Mas. A costa de Lluís Roure. 1608. 8°, 440 f.

BARCELONA. *Biblioteca de Catalunya*, Res. 1545-12° (inc.), Tor. 361-12°; *Pública Episcopal (Seminari Conciliar)*, 72.071; *Universitària*, B-70/7/12, C-253/7/19 (inc.), XVII-L-83, C-212/7/33 (inc.), M-02431 (peu d'impremta amb Bartomeu Mas).- CASTALLA. *Bibl. Rico*, 221.- MADRID. *Nacional*, R/5903, R/6359, R/6681, R/14310, R/12429; *Palacio Real*, VI-22227; RAH, 2/3338; *Univ. Complutense. Fac. Filología (Bibl. Histórica M. de Valdecilla)*, 25-X-49.- MONTSERRAT. *Monestir*, A XXXVIII 12° 6.- PERPINYÀ. *Municipal*, Res. 1239.- VALÈNCIA. *Universitària*, Y-31/29, Y-32/133.- VILANOVA I LA GELTRÚ. *Bibl.-Museu Victor Balaguer*, S.L.14818.- RIPOLL. *Bibl. Lambert Mata* (Estrader-Fullà. *Lambert Mata*, n. 292).- VIC. *Biblioteca Episcopal*, XVI-920 (inc.).

Antonio. *Nova*, vol. I, p. 737-738 (Cordero).- CCPB, núm. 36040.- Comet, p. 28.- Fourquet, n. 5309.- Gallardo, vol. II, núm. 1893.- Gisbert-Ortells, vol. I, n. 3624.- Marcillo, núm. 471.- Palau, vol. VII, núm. 125055 (n.).- Pons. *Bibliographie*, núm. 34.- RBLIF 1983, p. 225.

PUJOL, BERNAT. *De sacro adorationis cultu disputationes quatuor*. Perpinyà. Bartomeu Mas. 1608. 8°, 447 p.

AMIENS. *Municipal*, T.2947.- BARCELONA. *Universitària*, C-251/6/2, XVII-L-172 (inc.), M-7911; *Biblioteca de Catalunya*, 1-II-30; *Pública Episcopal*, 244.611 Puj.- CÀCERES. *Pública*, 1/5001.- MONTSERRAT. *Monestir*, B.LXVIII.12°.20.- PARÍS. *Sainte Geneviève*, 8D3951, inv.4701FA.- PERPINYÀ. *Municipal*, Res. 1059.

Annuaire 1834, p. 109.- Antonio. *Nova*, vol. I, p. 227.- Bosch, p. 366.- CCPB, núm. 455431.- Comet, p. 27.- Estrugós, f. †5r.- Marcillo, núm. 471.- Palau, vol. XIV, n. 241950.- RBLIF 1983, p. 289 [diu 1668].- Torres Amat, p. 515.

CORTEZ, HIERONIMUS. *Phisonomia*. Perpinyà. Bartomeu Mas. 1610. 16°.

Antonio. *Nova*, vol. I, p. 573.- Colbert de Croissi, vol. II, p. 321.- RBLIF 1983, p. 225.

PORCELL, HONORAT. *Rudimenta Grammatices ex variis grammaticae scriptoribus desumpta*. Perpinyà. Bartomeu Mas. 1611. 12º, 30 p.

MONTPELLER. *Municipal*, V.11212.

RBLIF 1983, p. 225.- Vila 1989, p. 27.

Discursus iuris super facto causae vertentis in regis audientia referente magnifico Philippo Vinyes inter Raphaellem de Billarac, domicellum in villa Perpiniani domiciliatum, contra Bartholomaeum Casanovas, etiam domicellum detentorem loci. [Perpinyà. S. i. 1620].

GIRONA. *Arxiu Municipal*, Registre 11713.

Crides y Edictes, fets per lo Excelentíssim Senyor Don Ivan Sentís, Bisbe de Barcelona, de la Sacra Cathòlica y Real Magestat, Conceller, Virrey y Capità General en lo Principat de Catalunya... Estampades en Perpiñà. En casa Lluis Roure Llibreter. 1624. 8º, 12 f.

BARCELONA. *Biblioteca de Catalunya*, F. Bon. 4861.- PERPINYÀ. ADPO, 5232.

Aguiló, núm. 1349.- *Catàleg Bonsoms*, núm. 255.- Comet, p. 28.- Palau, vol. XXI, núm. 308871.- RBLIF 1983, p. 225.- Serra I, núm. 12.- Serra II, núm. 11.- Torres Amat, p. 596.

[*Gazeta*. Perpinyà, en casa de Lluis Roure Llibreter. Any M. DC. XXIII (1624). 4º.]

Palau, vol. VI, núm. 96342.

[GIBERT, JAIME FELIPE. *De genere et declinatione nominis, deque proeteritis et supinis verborum tabulæ 4, quibus Æ. Anton Nebriss carmina libri 2*. Perpiniani, Ludovici Roure, 1624. 8º, 104 p., 30 f.]

Palau, vol. VI, núm. 101807.

Pronóstico y discurso del año de nuestra salud de 1625. Calculado al meridiano de Cataluña por el doctor Bernardo Soler, valenciano. Perpinyà. Lluís Roure, 1624.

RABL, ms. 3-I-24 (Pujades, vol. III, p. 378-379).

Vida y milagros del beato Salvador de Horta, de la orden del glorioso padre san Francisco. Recopilada de sus processos y de otros autores, por un su devoto. Dirigida a Don Salvador Fontanet, del Consejo de su Magestad y su Regente en el Supremo de Aragon, con licencia. Impresa en la fidelíssima villa de Perpiñán, en casa de Luys Roure, librero, año 1624. A costa de los devotos del santo. 24º, 212 p.

GENOVA. *Biblioteca Universitaria*, 2.N.I.35 (inc.).

Comet, p. 29.- Palau, vol. XXVI, núm. 363256 [1a referència].- Pons. *Bibliographie*, núm. 35.- RBLIF 1983, p. 225.

La historia de los dos verdaderos amigos. En Ronsillone. [S. i.]. 1625.

BARCELONA. *Biblioteca de Catalunya*, Res. 642-12.- MADRID. *Nacional*, R/11217, R/8332.- TROYES. *Municipal*, bb.16.3833.

Palau, vol. VI, núm. 115364.

AGUSTÍ, MIQUEL. *Libro de los secretos de agricultura, casa de campo y pastoril. Traduzido en lengua catalana en castellano por Fr. Miguel Agustín Prior del Temple de la villa de Perpiñán*. Perpinyà. Lluís Roure. 1626. 4º, 8 f., 652 p.

BARCELONA. *Universitària*, M-12039, B-41/3/4 (inc.), M-12415; *Biblioteca de Catalunya*, 4-IV-98.- LONDRES. *British Library*, 441.b.10.- MADRID. *Nacional*, R/3515.- PARÍS. *Nacional*, S.6699.- PERPINYÀ. *Municipal*, Res. 121.- PERALADA. *Biblioteca*, 63 Agu y.- VALÈNCIA. *Universitària*, R-1/234.

Aguiló, núm. 1908.- Antonio. *Nova*, vol. II, p. 131.- Bosch, p. 368.- CCPB, núm. 214004.- Estrugós, f. †8v.- Gisbert-Ortells, vol. I, n. 67.- Marcet-Solà, núm. 118.- Marcillo, núm. 582.- Palau, vol. I, núm. 4124.- Pers i Ramona, p. 196.- Pons. *Bibliographie*, núm. 36.- RBLIF 1983, p. 225-226.- Torres Amat, p. 8.

MEDINA, PEDRO DE. *Libro de la verdad*. Perpinyà. Lluís Roure. 1626. 4º, 492 p., 14 f.

BARCELONA. *Universitària*, XVII-L-2159, XVII-L-2429; *Biblioteca de Catalunya*, 6-III-4, Res. 502-8º.- CASTELLÓ DE LA PLANA. *Pública*, XVII-456.- MADRID. *Nacional*, R.16255, U.4596; *Univ. Complutense. Fac. Filología*, Res. 94.- MONTSERRAT. *Monestir*, D XIX 8º 2275.- VALÈNCIA. *Universitària*, Y-2/21.- NOVA YORK. *Hispanic Society*.

Antonio. *Nova*, vol. II, p. 215-216.- CCPB, núm. 33192.- Gisbert-Ortells, vol. II, núm. 4430.- Palau, vol. VIII, núm. 159702.- RBLIF 1983, p. 226.

MATAS, MIQUEL. *La devota peregrinació de la Terra Sancta*. Perpinyà. Lluís Roure. 1627. 8º, 144 f.

BARCELONA. *Biblioteca de Catalunya*, 11-IV-57.- PARÍS. *Nacional*, 8-02F-77.

Aguiló, núm. 895.- Antonio. *Nova*, vol. II, p. 140.- Estrugós, f. †8v.- Palau, vol. VIII, núm. 157892.- Serra I, núm. 13.- Serra II, núm. 12.

PALAU, LLUÍS. *Discurso fundado en derecho sobre la pretención que tienen los condados de Rossellón y Cerdaña de desunirse y separarse del principado de Cataluña y su Diputación. Compuesto y ordenado por el doctor... Año 1627*. Perpinyà. Lluís Roure, [1627]. 4º, 16 f.

BARCELONA. *Universitària*, ms. 975; *Biblioteca de Catalunya*, Res. 378-4°.

Comet, p. 29.- Noell, núm. 3443.- Palau, vol. XII, núm. 209938 (n.).- Pons. *Bibliographie*, núm. 37 i 92.- RBLIF 1983, p. 226.- Torres Amat, p. 467.

POC, REGINALD. *Compendio de la vida, muerte y milagros de los gloriosos labradores San Galderique de Canigou y San Isidro de Madrid*. Perpinyà. Lluís Roure. 1627. 8°, 216 f.

BARCELONA. *Universitària*, B-40/4/35 (inc.), C-205/8/36 (inc.), C-239/7/15; *Biblioteca de Catalunya*, R(2)-8°-9 (inc.).- MONTPELLER. *Municipal*, V. 10241.- MONTSERRAT. *Monestir*, D XXIX 12° 130.- PARÍS. *Nacional*, 8-OO-269; *Arsenal*, 8°H.21029 (inc.).- PERPINYÀ. *Municipal*, Res. 1815, Res. 500 (inc.).- VIC. *Bibl. Episcopal*, 69/612.

Antonio. *Nova*, vol. II, p. 260.- Collell. *Dominicos*, p. 210-211.- Comet, p. 29.- Estrugós, f. †9.- Marcillo, núm. 624.- Noell, núm. 2063.- Palau, vol. XIII, núm. 229328.- Pons. *Bibliographie*, núm. 39 i 238.- RBLIF 1983, p. 226.- *Riches BMP*, p. 59.- Torres Amat, p. 487.- Vidal-Calmette, núm. 1259.

PUJASOL, ESTEVE. *Pronóstico y discurso del año bixesto de 1628. Calculado según el meridiano de Cataluña y condados de Rossellón y Cerdaña, por Estevan Puyasol*. Perpinyà. Lluís Roure, 1627. 8°, 16 p.

BUB, ms. 975-9.

Antonio. *Nova*, vol. II, p. 293.

VIGO, GIOVANNI DA. *Teorica y practica en cirugia... hecha de latina castellana por... Miguel Juan Pascual...* Perpinyà. Lluís Roure. 1627. Fol. 222 f.

BARCELONA. *Universitària*, M-R-366, XVII-6213.- BETHESDA. *National Library of Medicine*, WZ250V6891627.- MADRID. *Nacional*, R/39551.- PARÍS. *Nacional*, Fol. T D73-40.- PERALADA. *Biblioteca*, 617 Vig T.- PERPINYÀ. *Municipal*, Res. 459.- SANTIAGO DE COMPOSTEELA. *Universitària*, 20482.- SARAGOSSA. *Universitària*, 79-51.

CCPB, n. 47566.- Fourquet, núm. 3000.- OCLC, n. 14317043.- Palau, vol. XXVII, núm. 364936.- RBLIF 1983, p. 235.

BOSCH, ANDREU. *Summari, índex o epitome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya*. Perpinyà. Pere Lacavalleria. 1628. Fol. 4 f., 586 p., 11 f.

BARCELONA. *Arxiu de la Corona d'Aragó*, XXVII-4-18; *Arxiu Històric*, A.92-Fol.24; *Biblioteca de Catalunya*, 15-VI-61, Mar. 81-4; *Pública Episcopal*, 929.7 Bos (inc.); *Universitària*, C-222/4/6, XVII-5900.- CANTOBLANCO. *Universidad Pontificia de Comillas*, 764 (inc.). GIRONA. *Pública*, A/5983.- LONDRES. *British Library*, 179.e.11.

(Goldsmith, B291).- MADRID. *Fundación Lázaro Galdiano*, Inv. 5557; *Nacional*, 2/67125, 3/9304, 2/70690, 2/24548, 2/31828; RAE, 10-III-24; RAH, 4/281, 1/1754; *Zabálburu*, 11-99.- MOIÀ. *Arxiu Històric*, R.59.- MONTSERRAT. *Monestir*, D.VII.4°.371.- PAMPLONA. *Bibl. General de Navarra*, 28-6/56.- MONTPELLER. *Municipal*, L.271, V.197.- NARBONA. *Municipal*, 6527.- NOVA YORK. *Hispanic Society*.- PARÍS. *Nacional*, Fol.-0M-8 (CGIBNP, vol. XVI, p. 600); *Sainte Geneviève*, Delta 557.- PAU. *Municipal*, E.27.d.3905.- PERPINYÀ. ADPO, Mt 68; *Municipal*, Res. 489, Res. 1409, Res. 1790.- RIPOLL. *Biblioteca Lambert Mata*.- ROUEN. *Municipal*, Mt.G.154.- VALÈNCIA. *Universitària*, R-1/94, R-1/293.- VIC. *Pública Episcopal*, 45/510. VILANOVA I LA GELTRÚ. *Bibl.-Museu Balaguer*, S.L. 14818 (inc.).- VIMBODÍ. *Abadia de Poblet*, 2-7-6.

Annuaire 1834, núm. 123.- Aguiló, núm. 2832.- Antonio. *Nova*, vol. I, p. 71.- Bresson, núm. 71.- CCPB, núm. 38081.- Comet, p. 90.- Estrader-Fullà. *Lambert Mata*, núm. 359.- Gallardo, vol. II, núm. 1464.- Gisbert-Ortells, núm. 991.- Marcillo, núm. 294.- Noell, núm. 3212.- Palau, vol. II, núm. 33407.- Pons. *Bibliographie*, núm. 96.- RBLIF 1983, p. 226.- *Richesses BMP*, p. 58.- Salvá, núm. 3541.- Serra I, núm. 14.- Serra II, núm. 13.- Simón Palmer, núm. 307.- Torres Amat, p. 121.- Vidal-Calmette, núm. 1005. [Ed. facs. Barcelona: Curial, 1974]

Congregacions que guànyan los congregants. Perpinyà. Lluís Roure. 1629.

Referència obtinguda de: *Summari de les constitucions i regles tretes de les Bulles Pontifícies*. Perpinyà: Joan Figuerola, 1668, p. 243-247.

GARZONI, TOMMASO. *Plaza universal de todas las ciencias y artes parte traducida del toscano y parte compuesta por Christóual Suárez de Figueroa*. Perpinyà. Lluís Roure. 1629. 4°, 379 f.

BARCELONA. *Bibl. de Catalunya*, 5-II-17.- *Universitària*, XVII-3508 (inc.), XVII-L-2384, XVII-L-2379.- LIÓ. *Municipal*, 308744.- MONTSERRAT. *Monestir*, D XCLX 8° 22.- MÚRCIA. *Bibl. de la Provincia Franciscana de Cartagena*, 6489; *Colección privada Antonio Viñao Frago*, 312.- PAMPLONA. *Bibl. General de la Universidad de Navarra*, B. 170.323.- NOVA YORK. *New York University, Bobst Special Collections*, PQ6433.S8 P5n.- PERPINYÀ. *Municipal*, Res. 145, Res. 1029.- POYO. *Monasterio de San Juan*, 39-6-25.- RIPOLL. *Bibl. Lambert Mata*, R. 240.- VALÈNCIA. *Universitària*, Y-3/74.

BMP Catalogue 1640, p. 22.- CCPB, núm. 444705.- Estrader-Fullà. *Lambert Mata*, núm. 365.- Fourquet, núm. 4917.- Gisbert-Ortells, vol. II, núm. 6519.- OCLC, núm. 2183869.- Palau, vol. XXII, núm. 323909.- *Richesses BMP*, p. 60.- Vindel, p. 2915.

Relación del feliz parto que tuvo la reyna. Perpiñán. Luys Roure Librero. 1629.

BARCELONA. *Universitària*, ms. 975-16.

Excelentísimo señor. [Perpinyà. S. i. 1630].

VIC. *Biblioteca Episcopal*, Varis 151; 63.

GARZONI, TOMMASO. *Plaza universal de todas las ciencias y artes parte traducida del toscano y parte compuesta por Christóual Suárez de Figueroa.* Perpinyà. Lluís Roure. 1630. 4º, 379 f.

AUSTRÀLIA. *National Library of Australia*, RB MISC 3291.- BARCELONA. *Universitatària*, XVII-L-1340.- BETHESDA. *National Library of Medicine*, W2250.5939, p. 1629.- COLUMBUS. *Universitatària*, B.33.58.1630.- DURHAM. *Universitat de Duke*, N4387 (microfilm).- EDIMBURG. *National Library of Scotland*, G.26.b.4.- LIÓ. *Municipal*, 308744.- MADRID. *Nacional*, R/6170.- MÚRCIA. *Biblioteca Provincial Franciscana de Cartagena*, 6489 (inc.); *Viñao Frago*, 312.- NOVA YORK. *Hispanic Society* [1630 portada, 1629 colofó segons RBLIF].- PARÍS. *Arsenal* 4º.S.3; *Nacional*, Z-2769; *Sainte Geneviève*, Delta 53842.- PERPINYÀ. *Municipal*, Res. 334.- POYO. *Monasterio de San Juan*, 39-6-25.- VALÈNCIA. *Universitatària*, Y-3/118.

Arbour, vol. III, n. 13815.- Bresson, núm. 788.- CCPB, núm. 41760.- CGIBNP, 231v.- Colbert de Croissi, vol. II, p. 251.- Gisbert-Ortells, vol. II, núm. 6520.- Palau, vol. XXII, núm. 323910.- Pons. *Bibliographie*, núm. 43.- RBLIF 1983, p. 226.

NICOLAU, PERE. *Llibre y declaració de noms, virtuts, perfeccions, gràcias, títols, excellèncias y grandezas de la sempre Santa y Verge Maria Mare de Déu... Compost y instruit per Pere Nicolau.* Perpinyà. Lluís Roure. 1630. 4º XXII p., 364 f.

BARCELONA. *Universitatària*, C-186/6/39, B-70/3/14 (inc.), XVII-L-2549 (inc.), M-02437, M-02891; *Bibl. de Catalunya*, 10-V-27; *Pública Episcopal*.- RIPOLL. *Bibl. Lambert Mata*.- VALÈNCIA. *Universitatària*, R/178, R/179.- GIRONA. *Pública*, A/3387.- LLEIDA. *Pública*, XVII-Des.- LONDRES. *British Library*, 1232.d.26.- MADRID. *Univ. Complutense. Fac. Filología*, 14574.- MONTPELLER. *Municipal*, V.7078.- MONTSERRAT. *Monestir*, D.XVII.8º.134.- PARÍS. *Nacional*, H-5702.- PERPINYÀ. *Municipal*, Res. 905.- VALÈNCIA. *Universitatària*, R-1/178, R-1/179.

Aguiló, núm. 1010.- CCPB, núm. 133557.- Comet, p. 29.- Estrugós, f. †6.- Fourquet, núm. 791.- Gisbert-Ortells, vol. II, núm. 4739.- Noell, núm. 2064.- Palau, vol. XI, núm. 190419.- Pons. *Bibliographie*, núm. 142.- RBLIF 1983, p. 227.- Serra I, núm. 15.- Serra II, núm. 14.- Torres Amat, p. 441 (s. l.).- Vidal-Calmette, núm. 1261.

Dstrucción de los güesos o zancarrón de Mahoma, y por ella la conversión de los moros de Armenia, con un famoso milagro del Rosario en el año 1630. Traduzida del armenio al italiano y después del italiano en español. Perpinyà. Lluís Roure. 1631. 4º, 4 p.

BARCELONA. *Universitatària*, ms. 975-18.

BAPTISTA, GREGORIO. *Completas de la vida de Cristo S. N.... compuestas por el P. M. F.... traducidas en castellano por... Fr. Hernando de Camargo, predicador de la Orden de San Agustín...* Perpinyà. Lluís Roure. 1633. 4°, 182 f.

BARCELONA. *Universitària*, XVII-2090, XVII-4623, XVII-L-2526 (inc.), C-186/5/27; *Pública Episcopal*, 232 Por.- CASTELLÓ DE LA PLANA. *Pública*, XVII/220.- GIRONA. *Pública*, A/6032 (inc.), A/6016 (inc.).- MADRID. *Nacional*, 3-11002.- MONTSERRAT. *Monestir*, D XIX 8° 448.- MÚRCIA. *Universitària*.- PALMA DE MALLORCA. *Pública*, 10295.- PARÍS. *Nacional*, H-2757.- SARAGOSSA. *Universitària*, G-6-235.

Antonio. *Nova*, vol. I, p. 542-543.- CCPB, núm. 34847.- Fernández-Villamil, p. 121.- Palau, vol. II, núm. 25744 (n.) i núm. 23483 (n.).- Sbaraglia, vol. I, p. 330.- Simón Díaz. BLH, vol. VII, núm. 3648.

OCTAVANTE, DOMINGO. *Bálsamo admirable*. Perpinyà. Lluís Roure. 1633. Fol, 1 f.

VALÈNCIA. *Facultat de Medicina. Instituto de Historia de la Ciencia y Documentación López Piñero*, C/31-28.

CCPB, núm. 486360.

Relación de lo sucedido en Flandes desde que entraron los Estados obedièntes a Su Magestad Católica, los exércitos de Francia y Olanda este año de mil y seiscientos y treinta y cinco. Perpinyà, Lluís Roure, 1635. 8°, 2 f.

BARCELONA. *Bibl. de Catalunya*, F. Bon. 8965.

Catàleg Bonsoms, núm. 395.

CALVO, JUAN. *Primera y segunda parte de la Cirugía universal y particular del cuerpo humano... Corregida y emendada, y en esta última impresión añadidos tres tratados... por el licenciado Andrés de Tamayo*. Perpinyà. Lluís Roure. 1636. Fol., 620 p., 4 f., 191 p.

BARCELONA. *Universitària*, B-66/1/22 (inc.).- LONDRES. *Wellcome Inst. for the History of Medicine*, 1212/D.- MADRID. *Nacional*, R-5616.- MINNEAPOLIS. *University of Minnesota. Bio-Medical Library*.- SAO PAULO. *Facultat de Dret*.

Antonio. *Nova*, vol. I, p. 666.- CCPB, núm. 37849.- OCLC, n. 25206213, n. 29163180.- RBLIF 1983, p. 227.- Palau, vol. III, núm. 40553.

TORROELLA, JOAN. [*Gramàtica*. Perpinyà. Lluís Roure. 1636].

Referència obtinguda de l'aprovació a Joan Torroella, *Brevis ac compediaria...* Perpinyà: Bartomeu Breffel, f. A3.

Ordinacions del redrés del real patrimoni dels comtats de Rosselló y Cerdanya. Perpinyà. Lluís Roure. 1637.

PERPINYÀ. ADPO, AD 1B386.

Comet, p. 30.- RBLIF 1983, p. 227.- Serra I, núm. 16.- Serra II, núm. 15.

ABREVIACIONS BIBLIOGRÀFIQUES

Aguiló] Marià Aguiló Fuster. *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860.* Madrid: Sucesores de Rivadeneyra, 1923. [Reimpr. facs. Barcelona; Sueca: Curial, 1977]

Annuaire 1834] «Notices biographiques sur les hommes nés dans le département des Pyrénées-Orientales, qui se sont distingués par leurs écrits, par leurs actions ou par leur mérite». *Annuaire statistique et historique du département des Pyrénées-Orientales, pour l'année 1834.* Perpinyà: J.-B. Alzine, 1834, p. 101-141.

Antonio. *Nova*] Nicolás Antonio. *Bibliotheca Hispana Nova.* Madrid: Viuda i hereus de J. Ibarra, 1788. 2 v.

Arbour] Roméo Arbour. *L'ère baroque en France.* Ginebra: Droz, 1977-1985. 4 parts, 5 v.

BMP Catalogue 1640] Médiathèque de Perpignan. *Le livre et l'édition en Catalogne au XVIIe siècle dans les collections anciennes de la Médiathèque de Perpignan. Catalogue. Autour de 1640.* Prefaci de Gilbert Larguier. [= *El llibre i l'edició a Catalunya al segle XVII dins les col·leccions antigues de la Mediateca de Perpinyà. 1640: abans i després.* Perpinyà, 2005]

Bosch] Andreu Bosch. *Summari, índex o epitome dels admirables y nobilíssims títols de honor de Catalunya, Rosselló y Cerdanya.* Perpinyà: Pere Lacavalleria, 1628.

Bresson] Odette Bresson. *Catalogue du fonds hispanique ancien (1492-1808) de la Bibliothèque Sainte-Genève de Paris.* París: Publications de la Sorbonne, 1994.

Catàleg Bonsoms] *Catálogo de la Colección de Folletos Bonsoms, relativos en su mayor parte a historia de Cataluña.* Barcelona: Casa de la Caritat, 1959-1972.

CCPB] *Catálogo colectivo del patrimonio bibliográfico español* [en línia].

CGIBNP] *Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale: auteurs.* París: Impr. Nationale, 1906.

Colbert de Croissi] Joachim Colbert de Croissi. *Catalogus librorum bibliothecae... Caroli Joachimi Colbert de Croissi, episcopi Montepessulani...* [s. ll.], 1740. 2 v.

Collell. *Dominicos*] Alberto Collell Costa. *Escritores dominicos del Principado de Cataluña.* Barcelona: Ediciones de la Ponencia de Cultura de la Diputación Provincial de Barcelona, 1965.

Comet] Joaquim Comet. *L'imprimerie à Perpignan depuis les origines jusqu'à nos jours.* Perpinyà: Impr. J. Comet, 1908. [Extrait du XLIXe Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales]

Estrader-Fullà. *Lambert Mata*] Agustí Estrader; Núria Fullà. *Catàleg de la Biblioteca «Lambert Mata» de Ripoll.* Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1989. (Catàlegs de Biblioteques de Catalunya. Impresos Segles XV a XVIII; 2)

Estrugós] Josep Elies Estrugós. *Fènix català.* Perpinyà: Esteve Bartau, 1645.

- Fernández-Villamil] M. del Carmen Fernández-Villamil Ingunza. *Catálogo de impresos del siglo xvii de la Biblioteca Universitaria de Murcia*. Murcia: Universidad de Murcia, 1985.
- Fourquet] A. Fourquet. *Catalogue de la bibliothèque de Perpignan*. Perpinyà: Typographie J. Alzine, 1866.
- Gallardo] Bartolomé José Gallardo. *Ensayo de una biblioteca española de libros raros y curiosos*. Madrid: M. Rivadeneyra, 1888-1889. 4 v.
- Gisbert-Ortells] Ana Gisbert Terol; M. Lutgarda Ortells Pérez. *Catálogo de obras impresas en el siglo xvi de la Biblioteca General e Histórica de la Universidad de Valencia*. València: Generalitat de València. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1992. 2 v.
- Marcet-Solà] Pere Marcet; Joan Solà. *Història de la lingüística catalana 1775-1900: Repertori crític*. Vic: Eumo: Universitat de Girona: Universitat de Vic, 1998. 2 v.
- Marcillo] Manuel Marcillo. *Crisi de Catalunya hecha por las naciones extranjeras*. Barcelona: Matevat, 1685.
- Noell] René Noell. *Essai de bibliographie roussillonnaise*. Prada: Terra Nostra, 2007.
- OCLC] Online Computer Library Center [en línia].
- Palau] Antoni Palau i Dulcet. *Manual del librero hispano-americano*. Barcelona: A. Palau, 1948-1990. 36 v.
- Pers i Ramona] Magí Pers i Ramona. *Historia de la lengua y de la literatura catalana*. Barcelona: Imprenta de José Tauló, 1857.
- Pons. *Bibliographie*] Josep Sebastià Pons. *La littérature catalane en Roussillon (1600-1800): Bibliographie*. Tolosa: Édouard Privat; París: Henri Didier, 1929.
- Pujades] Jeroni Pujades. *Dietari*. A cura de Josep Maria Casas Homs. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1975-1976. 4 v.
- RBLIF 1983] Louis Desgraves. *Repertoire bibliographique des livres imprimés en France au xviie siècle*. Vol. IX. Baden-Baden: Valentin Koerner. (Bibliotheca Bibliographica Aureliana; XCVII)
- Richesses BMP*] Eugène Schmidt; René Noell. *Richesses de la Bibliothèque Municipale: 1760-1960*. Presentació de Jean-Gabriel Gigot. Perpinyà, 1960.
- Salvá] Pedro Salvá. *Catálogo de la biblioteca de Salvá*. Barcelona: Porter-Libros, [1963]. 2 v.
- Sbaraglia] Giovanni Giacinto Sbaraglia. *Supplementum et castigatio ad Scriptores trium ordinum S. Francisci a Waddingo aliisve descriptos*. Roma: A. Nardecchia, 1908-1921. 2 v.
- Serra I] Dolors Serra i Kiel. *Bibliografia nord-catalana*. Barcelona: PAM, 1996.
- Serra II] Dolors Serra i Kiel. *Bibliografia de Catalunya Nord (1502-1999)*. Perpinyà: Universitat de Perpinyà. Institut Català de Recerca en Ciències Socials, 2001. [Terra Nostra, núm. 100; monogràfic]
- Simon Díaz. BLH] José Simon Díaz. *Bibliografía de la literatura hispánica*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas: Instituto Miguel de Cervantes de Filología Hispánica, 1960-1994. 16 v.
- Simón Palmer] María del Carmen Simón Palmer. *Bibliografía de Cataluña: Notas para su realización*. Vol. I: 1481-1765. Vol. II: 1766-1820. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1980-1982. 2 v.
- Torres Amat] Fèlix Torres Amat. *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*. Barcelona: Imprenta de J. Verdager, 1836. [Reimpr. facs. Barcelona; Sueca: Curial, 1973]

- Vidal-Calmette] Pierre Vidal; Joseph Calmette. *Bibliographie roussillonnaise*. Perpinyà: Charles Latrobe, 1906.
- Vila 1989] Pep Vila. «La disputa lingüística al Rosselló a través dels prefacis de les obres impreses (1590-1698)». A: A. Rafanell; A. Rossich (ed.). *El Barroc català: Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: Quaderns Crema, 1989, p. 631-654.
- Vindel] Francisco Vindel. *Escudos y marcas de impresores y libreros en España durante los siglos XV a XIX*. Barcelona: Orbis, 1942.